

LISTA ŚMIERCI OFICERÓW „INŻYNIERII WOJSKOWEJ” Z KOZIELSKA I STAROBIELSKA ROZSTRZELANYCH PRZEZ ZWIĄZEK SOWIECKI W KWIETNIU I MAJU 1940 ROKU

Streszczenie. Choć nasza wiedza o zbrodni katyńskiej jest już całkiem duża, to jednak wiele problemów wymaga wyjaśnienia. Jednym z nich jest sprawa oficerów polskich internowanych w latach 1939–1940 w Związku Sowieckim. Szczególnie istotne staje się przedstawienie pełnego obrazu zbrodni oraz rzeczywista prawda o losach jeńców z trzech obozów specjalnych: z Kozielska, Starobielska i Ostaszkowa. Wśród tych oficerów znalazła się również kadra dowódczo-sztabowa inżynierii wojskowej: 195 znalazło się w Kozielsku, a 129 w Starobielsku. Jednocześnie w miesiącach kwiecień – maj 1940 roku w pierwszym obozie przebywało 16 oficerów, w drugim zaś 25 oficerów. Ostatecznie można przyjąć, że na obszarze Związku Sowieckiego zamordowano 332 oficerów inżynierii wojskowej. Jedyna ich wina polegała na tym, że byli wybitnymi obywatelami Rzeczypospolitej i padli ofiarą totalitarnego systemu na nieludzkiej ziemi.

Słowa kluczowe: inżynieria wojskowa, polscy jeńcy wojenni, zbrodnia katyńska, obozy specjalne NKWD, Charków, Katyń, Kozielsk, Starobielsk, Rzeczpospolita Polska, Związek Sowiecki

Tematem tego szkicu jest ogólna eksploracja losu oficerów polskich po kampanii wrześniowej 1939 r., szczególnie zaś mord katyński. W literaturze przedmiotu dominują w tytułach krótkie sformułowania: „Katyń” i „Zbrodnia katyńska”¹.

¹ *Vide: Katyń. Księga cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego*, Warszawa 2000; *Rozstrzelani w Katyniu. Indeks represjonowanych*, Warszawa 1995; *Rozstrzelani w Charkowie. Indeks represjonowanych*, Warszawa 1996; *Rozstrzelani w Twerze. Indeks represjonowanych*, Warszawa 1997; *Katyń. Dokumenty zbrodni*, oprac. W. MATERSKI, E. ROSNOWSKA, B. WOSZCZYŃSKI, N. LIEBIEDIEWA, N. PIETRASOWA, t. 1: *Jeńcy niewypowiedzianej wojny, sierpień 1939 – marzec 1940*, Warszawa 1995; t. 2: *Zagłada, marzec – czerwiec 1940*, Warszawa 1998; t. 3: *Losy ocalałych, lipiec 1940 – marzec 1943*,

Ta dominacja określenia „Katyn” nie jest przypadkowa. Los 4404 pomordowanych tam jeńców stał się symbolem ogólnej tragedii kilkunastu tysięcy oficerów polskich internowanych w latach 1939–1940 w Związku Sowieckim. Do pełnego obrazu zbrodni i tragedii dochodzi jeszcze prawda o losach oficerów ze Starobielska (3896) i z Ostaszkowa (6287). Wśród nich znalazła się również kadra dowódczo-sztabowa inżynierii wojskowej².

W wyniku działań militarnych prowadzonych podczas polskiego września i października 1939 r. oficerowi, podoficerowie i szeregowcy WP znaleźli się w niewoli sowieckiej. Specyfika ich położenia wyrażała się głównie w tym, że byli oni brani do niewoli (bądź aresztowani) i kierowani do obozów jenieckich, mimo że wojna formalnie nie została wypowiedziana. Sowieckie władze wojskowe, a później NKWD, traktowały polskich jeńców wojennych według własnych ustaleń, nie licząc się z obowiązującymi w tym względzie konwencjami międzynarodowymi. Nie sposób precyzyjnie, a nawet w przybliżony sposób ustalić ogólnej liczby jeńców polskich, w tym głównie oficerów, wziętych do niewoli przez Robotniczo-Chłopską Armię Czerwoną w czasie działań wojennych, jak również po ich zakończeniu. Można jedynie przyjąć, iż faktycznie wzięto do niewoli 232 000–255 000 żołnierzy polskich wszystkich stopni, nie licząc członków organizacji paramilitarnych czy uznanych za takowe przez władze sowieckie³.

Warszawa 2001; t. 4: *Echa Katynia, kwiecień 1943 – marzec 2005*, Warszawa 2006; *Mord w Lesie Katyńskim. Przesłuchania przed amerykańską Komisją Maddena w latach 1951–1952*, opr. W. WĄSILEWSKI, tłum. W.J. POPOWSKI, t. 1, Warszawa 2017, t. 2, Warszawa 2018, t. 3, Warszawa 2020; J. TUCHOLSKI, *Mord w Katyniu*, Warszawa 1991.

² Inżynieria wojskowa – dziedzina wiedzy wojskowej, część sztuki wojennej, a także jeden z działów nauk inżynieryjnych. Część dyscyplin przynależy do wojskowych nauk stosowanych, a część do działów ogólnych w naukach inżynieryjnych. Termin „inżynieria wojskowa” stosowany jest w piśmiennictwie od XVII wieku, wcześniej do tego samego celu używano pojęcia „architektura wojskowa”. Inżynieria wojskowa zajmuje się projektowaniem optymalnych rozwiązań konstrukcyjnych, technologią i organizacją prac przy przedsięwzięciach związanych z drogownictwem wojskowym, fortyfikacjami; geologią wojskową, hydrotechniką wojskową, maskowaniem technicznym, mechanizacją prac inżynieryjnych, minerstwem, mostownictwem wojskowym. *Vide*: R. BOCHENEK, *1000 słów o inżynierii i fortyfikacjach*, Warszawa 1989, s. 90–91. Natomiast główne informacje niniejszego opracowania stanowią zweryfikowane współcześnie badania autora przedstawione m.in. w: Z. CUTTER, M. KATOLIK, *Saperska lista śmierci z Kozielska i Starobielska*, „Zeszyty Naukowe WSOWLąd. Poglądy i Doświadczenia” 2002, nr 4, s. 97–113; Z. CUTTER, *Saperzy polscy wobec zagrożenia wojennego (1935–1939)*, Wrocław 2001, s. 151–170.

³ *Vide*: Cz. GRZELAK, *Kresy w czerwieni. Agresja Związku Sowieckiego na Polskę w 1939 roku*, Warszawa 1998, s. 467–487.

Najdotkliwsze straty w ostatecznym rozrachunku poniósł jednak korpus oficerski II Rzeczypospolitej. W maju 1939 r. liczył on około 18 500 oficerów służby stałej, w tym: Marynarki Wojennej – 358; lotnictwa – 1164; oraz Korpusu Ochrony Pogranicza, formalnie podlegającemu Ministerstwu Spraw Wewnętrznych – 846. Uwzględniając natomiast stopnie wojskowe, było to: 98 generałów, 438 pułkowników, 1100 podpułkowników, 2616 majorów, 7063 kapitanów, 4613 poruczników oraz 2740 podporuczników⁴. Obok kadry oficerskiej służby stałej należy także uwzględnić 57 500 oficerów rezerwy do lat pięćdziesięciu, 39 500 podchorążych rezerwy i 12 000 oficerów pospolitego ruszenia w stanie spoczynku⁵. Ilu oficerów z powyższych grup zostało zmobilizowanych w miesiącach „wojny nerwów” i w mobilizacji powszechnej, jest trudne do ustalenia. Jeden ze znakomitych badaczy dziejów WP okresu międzywojennego Tadeusz Kryśka-Karski w swojej pracy⁶ podał w obsadach stanowisk oficerskich we wrześniu 1939 r. 23 000 nazwisk, w tym ponad 4500 oficerów rezerwy lub w stanie spoczynku. Należy podkreślić, iż liczby te są dalekie od rzeczywistości. Przecież w oflagach niemieckich i obozach sowieckich osadzono ponad 30 000 oficerów WP (19 000 w niemieckich i ponad 15 000 w sowieckich), a za granicę przedostało się około 10 000. Do ogólnej sumy należałoby doliczyć i tych, którzy uniknęli niewoli, czyli co najmniej kilka tysięcy. Łącznie możemy otrzymać liczbę 45 000–50 000 oficerów.

Szczególnie tragiczne były losy oficerów oraz funkcjonariuszy innych służb mundurowych II Rzeczypospolitej, od jesieni 1939 r. przetrzymywanych przez Związek Sowiecki w trzech największych obozach: Kozielsku (I), Starobielsku, Ostaszkowie, i zamordowanych wiosną 1940 r. Ogółem przebywało w wymienionych obozach około 15 500 osób⁷. Nadmienić należy, iż pierwsze dwa obozy

⁴ E. KOZŁOWSKI, *Wojsko Polskie 1936–1939*, Warszawa 1974, s. 77, 232.

⁵ Zestawienie zapotrzebowania wojennego oficerów z 1 V 1939 r., Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego, Sztab Główny, sygn. 303.3.225, 1447/Mob/Org. 39 z 1 V 1939 r.

⁶ T. KRYSKA-KARSKI, *Materiały do historii Wojska Polskiego*, Londyn 1982–1987, z. 1–20. Komplet wydawniczy – 20 zeszytów, oraz zeszyt dodatkowy – 21 – z poprawkami, uzupełnieniami i skorowidzem nazwisk. Praca zawiera spis oficerów Wojska Polskiego poległych, straconych i zmarłych w latach 1939–1945, a także obsady personalne poszczególnych jednostek WP w momencie wybuchu II wojny światowej. Numery 1 i 2 wydano w nakładzie 500 egzemplarzy, pozostałe w liczbie 300. Nieczęste w komplecie.

⁷ M. TARCZYŃSKI, *Dokumenty katyńskie*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1990, nr 3–4, s. 291 i n. Natomiast prof. dr hab. Stanisław Jaczyński w swojej pracy podaje, iż rozstrzelanych zostało 14 700 jeńców polskich z tych obozów oraz 11 000 aresztowanych z więzień zachodnich obwodów Ukrainy i Białorusi. S. JACZYŃSKI, *Zagłada oficerów Wojska Polskiego na wschodzie wrzesień 1939 – maj 1940 r.*, Warszawa 2006, s. 237.

były specjalnymi obozami oficerskimi, a trzeci w literaturze przedmiotu określano niekiedy policyjnym.

Obóz jeniecki w Kozielsku, położony w odległości około 250 km na południowy wschód od Smoleńska, został zorganizowany w rozległym kompleksie poklasztorzym oraz tzw. skicie (pustelnia), oddzielnym od klasztoru lasem. W obozie osadzono około 5100 jeńców, z tego w głównym obozie około 3300, a w skicie – 1800. Na przełomie roku 1939/1940 w obozie przebywało m.in.: czterech generałów i kontradmirał, 24 pułkowników, 79 podpułkowników, 258 majorów, 671 kapitanów i rotmistrzów, 3420 poruczników i podporuczników oraz liczna grupa podchorążych. Byli to oficerowie zawodowej służby stałej, rezerwy i w stanie spoczynku. W obozie przebywało 21 pracowników wyższych uczelni i kilkuset nauczycieli, ponad 300 lekarzy, kilkuset inżynierów, prawników, jak również księża kapelani. Właściwa likwidacja obozu rozpoczęła się 3 kwietnia 1940 r. i trwała prawdopodobnie do połowy maja. Jeńców z niewielkimi przerwami wywożono transportami kolejowymi do podsmoleńskiej stacji Gniezdowo. Stąd przewożono ich samochodami do pobliskiego lasu katyńskiego i tam tracono.

Obóz jeniecki w Starobielsku nad rzeką Ajdar w obwodzie woroszyłowgradzkim (ługańskim) na Ukrainie, około 250 km na południowy wschód od Charkowa, znajdował się w zabudowaniach poklasztorzych pod miastem oraz wydzielonych obiektach w samym mieście. W obozie tym osadzono około 4000 oficerów, w większości rezerwy i w stanie spoczynku, a mianowicie: ośmiu generałów, ponad 150 pułkowników i podpułkowników, około 230 majorów, ponad 100 kapitanów i rotmistrzów, prawie 2500 poruczników i podporuczników oraz około 50 osób cywilnych. Wśród jeńców przeważali profesorowie i docenci wyższych uczelni, prawie 400 lekarzy, kilkuset inżynierów i prawników, a także księża kapelani. Obóz przestał istnieć prawdopodobnie na przełomie kwietnia i maja 1940 r., po wywiezieniu stamtąd ostatnich transportów oficerów. Trafili oni do siedziby Zarządu Obwodowego NKWD w Charkowie przy ulicy Feliksa Dzierżyńskiego. Tam ich mordowano, a następnie wywożono do strefy leśnej, VI kwartału okalającego miasto, w pobliżu osiedla Piatichatki, gdzie zakopywano ich w zbiorowych mogiłach.

Największy i najbardziej różnorodny pod względem składu osobowego był obóz jeniecki w Ostaszkowie, położony w obwodzie kalinińskim. Mieścił się on w byłym klasztorze na wyspie znajdującej się na jeziorze Seliger. Przebywało w nim około 6500 jeńców, w tym ponad 4000 funkcjonariuszy bądź żołnierzy policji i żandarmerii, służby więziennej i sądownictwa, KOP, Straży Granicznej

(w tym około 400 oficerów) i osadników wojskowych. Podobnie jak to miało miejsce w Kozielsku i Starobielsku, likwidacja obozu trwała przez kwiecień i maj 1940 roku. Funkcjonariuszy wymienionych służb mundurowych rozstrzeliwało NKWD w Twerze i grzebało w Miednoje⁸.

Ogólny bilans strat ludzkich z tych trzech obozów jest trudny do uchwycenia. W literaturze przedmiotu i źródłach archiwalnych istnieją liczne rozbieżności. Najbliższy prawdzie historycznej jest cytowany już profesor Stanisław Jaczyński. Oddajmy mu zatem głos:

Wśród dokumentów – świadectw zbrodni (...) znajduje się (...) informacja Zarządu JW o liczbie jeńców wojennych wysłanych z trzech obozów specjalnych do „dyspozycji” UNKWD obwodów: kalinińskiego, smoleńskiego i charkowskiego – a więc na śmierć, i do obozu juchnowskiego, gdzie znaleźli się ci jeńcy, którzy uszli z pogromu⁹.

Wynika z niej, iż wysłano: z obozu w Kozielsku 4609 osób, w tym – 4404 do UNKWD obwodu smoleńskiego i 205 do obozu juchnowskiego; z obozu w Starobielsku 3974 osoby, w tym – 3896 do UNKWD obwodu charkowskiego i 78 do obozu juchnowskiego oraz z obozu w Ostaszkowie 6399 osób, w tym – 6287 do UNKWD obwodu kalinińskiego i 112 do obozu juchnowskiego. Ogółem wysłano do dyspozycji UNKWD 14 587 jeńców, a do Juchnowa 395. Należy ponadto zwrócić uwagę, iż:

w materiałach NKWD znajduje się informacja, że w okresie kwiecień – maj 1940 z obozów specjalnych wysłano do „dyspozycji” UNKWD 15 131 osób. Jest to więc liczba większa od wykazanej w 1940 r. przez trzy obozy specjalne łącznie, większa także od podanej w piśmie przewodniczącego KGB A. Szelepina do N. Chruszczowa z 9 marca 1959 r. Przypomnijmy, że według tego dokumentu, ogółem rozstrzelanych zostało 21 857 osób: w Lesie Katyńskim – 4421, w pobliżu Charkowa – 3820 i w obwodzie kalinińskim – 6311, a 7305 – w innych obozach i więzieniach Zachodniej Ukrainy i Zachodniej Białorusi¹⁰.

⁸ Podstawowe informacje o wymienianych obozach jenieckich zaczerpnięto z: S. JACZYŃSKI, *op. cit.*, s. 127–162; A. MOSZYŃSKI, *Lista katyńska*, Warszawa 1989, s. 2–10; J. TUCHOŁSKI, *Mord w Katyniu*, Warszawa 1991, s. 65, 265, 376. Natomiast obszerna eksploracja wskazanych obozów znajduje się w opracowaniach: J. BOBER, *Za drutami obozów sowieckich. Wspomnienia*, Łódź 2016; M. FAŁDOWSKI, *Zagłada polskich policjantów więzionych w obozie specjalnym NKWD w Ostaszkowie (wrzesień – maj 1940)*, Szczepino 2016; *Zbrodnia Katyńska w świetle dokumentów*, Warszawa 1982; P. ŻAROŃ, *Obozy jeńców polskich w ZSRR w latach 1939–1941*, Warszawa–Londyn 1994.

⁹ S. JACZYŃSKI, *op. cit.*, s. 300.

¹⁰ *Ibidem*.

Badania nad losami Polaków na Wschodzie pozwoliły ustalić, że do obozów specjalnych w Kozielsku, Starobielsku i Ostaszkowie przenoszono, a następnie przekazywano UNKWD, jeńców z innych obozów, więzień, a nawet szpitali. I oni znaleźli się w transportach śmierci. Można więc sądzić, że liczba 15 131 zamordowanych osób jest bliższa prawdzie¹¹.

Tragiczny był również los korpusu oficerskiego inżynierii wojskowej, który znalazł się w rękach sowieckich. W tym miejscu wskazać trzeba, iż stan liczebny tej broni na początku 1939 r. wynosił: 847 oficerów (trzech generałów, 11 pułkowników, 46 podpułkowników, 123 majorów, 264 kapitanów, 267 poruczników i 133 podporuczników); 75 chorążych, 1633 podoficerów zawodowych i nadterminowych oraz 8849 szeregowych (zob. tabela 1).

Tabela 1

Stan liczebny broni saperskiej na początku 1939 r.

1*	2	3	4	5	6	7	8	9
Inspektorat Saperów SG	15	10	3	35				
Dowództwo Saperów MSWojsk.	30	10	4	13				
Szwadrony pionierów w BKaw. (11)	33			84	16	456	56	
Batalion saperów (8)	229	45	28	458	305	2968	1443	3
Ośrodki Sapersko-Pionierskie (12)	64	16	7	108	86	799	199	
Batalion mostowy	34	15	3	68	4	409	16	
Batalion elektrotechniczny	34	10	1	120	9	325		
Batalion mostów kolejowych (2)	81	30	10	131	28	726	425	1
Batalion silnikowy	25	16	2	35	5	126	102	
Zakłady i Składnice Saperskie	36	20	7	14				
Szkolnictwo	79	15	10	95	19	211		584
Razem	612	187	75	1161	472	6020	2241	588
	847		75	1633		8261 (8849)		

* Wyjaśnienia do tabeli: 1 – wyszczególnienie; 2 – oficerowie służby stałej; 3 – oficerowie rezerwy; 4 – chorążowie; 5 – podoficerowie zawodowi; 6 – podoficerowie nadterminowi; 7 – szeregowi służby zasadniczej; 8 – szeregowi rezerwy (powołani na ćwiczenia); 9 – szeregowi z cenzusem.

Źródło: *Stany osobowe saperów – stan „P”*, Centralne Archiwum Wojskowego Biura Historycznego, Biuro Inspekcji Generalnego Inspektoratu Sił Zbrojnych, sygn. 302. 4. 283; L.dz. 5386/Org./Tjn. z 1 II 1939 r.

¹¹ *Ibidem*, s. 300–301.

W połowie 1939 r. we wszystkich ogniach tej broni technicznej Sił Zbrojnych stan osobowy wzrósł do 20 646 osób, w tym: 1114 oficerów, 1653 podoficerów zawodowych i nadterminowych oraz 17 879 szeregowców. Stanowiło to 4,7% ogółu sił zbrojnych II Rzeczypospolitej.

Natomiast potrzeby mobilizacyjne inżynierii wojskowej w obliczu konfliktu zbrojnego wynosiły 56 026 osób, w tym: 1474 oficerów, 11 212 podoficerów i 43 340 żołnierzy (zob. tabela 2).

Tabela 2

Potrzeby mobilizacyjne wojsk saperских w obliczu konfliktu militarnego

Wyszczególnienie	Oficerowie	Podoficerowie	Szeregowcy
Saperzy liniowi bez jednostek zmotoryzowanych	836	6984	30 131
Jednostki zmotoryzowane saperów (dwa bataliony saperów dla Brygad Pancerno-Motorowych)	312	2088	3188
Saperzy mostowi (batalion mostowy)	65	564	2161
Saperzy elektrotechniczni (batalion elektrotechniczny)	23	188	454
Saperzy silnikowi (batalion silnikowy)	23	544	460
Saperzy kolejowi (dwa bataliony mostów kolejowych)	215	874	6946
Razem	1474	11 212	43 340

Źródło: *Zestawienie zapotrzebowania wojennego saperów*, Centralne Archiwum Wojskowego Biura Historycznego, Biuro Inspekcji Generalnego Inspektoratu Sił Zbrojnych, sygn. 303.3.343, L.dz. 850/Mob./Org. z 1 V 1939 r.

Precyzyjne ustalenie ogólnej liczby osób z powyższych grup zmobilizowanych w miesiącach mobilizacji alarmowej i powszechnej jest trudne do ustalenia. Można jedynie domniemywać, iż na dzień 1 września 1939 r. we wszystkich elementach organizacyjnych inżynierii wojskowej osiągnięto prawie 65-procentowe ukompletowanie stanu osobowego. W tej kwestii niech przemówią fakty. Do 1 września 1939 r. zmobilizowano wśród korpusu oficerskiego 568 osób na 761 stanowisk od dowódcy kompanii saperów wzwyż, co stanowiło 66% ogólnego stanu¹².

Natomiast wśród liczby 15 131 zamordowanych przez NKWD osób w Kozielsku znalazło się 195, a w Starobielsku 129 oficerów inżynierii wojskowej. Podkreślić trzeba fakt, iż w tych obozach znaleźli się zarówno ci, którzy walczyli we wrześniu 1939 r. najdłużej, jak i ci, którzy podjęli walkę najpóźniej. Byli to przede wszystkim oficerowie Ministerstwa Spraw Wojskowych i innych

¹² Z. CUTTER, *Saperzy polscy...*, s. 151–170.

instytucji centralnych, oficerowie rezerw personalnych Okręgów Korpusów, personel szefostwa komunikacji z części sieci kolejowej, nieczynnej już z powodu działań wojennych, czy personel ewakuowanych lub opuszczonych magazynów i zakładów służby inżynieryjno-saperskiej. Do tego dołączyła również liczna grupa oficerów w stanie spoczynku, rezerwy, pospolitego ruszenia, którzy nie otrzymawszy powołania, nałożyli mundury i jechali na wschód, szukając naczelników władz wojskowych, u których mogliby się zgłosić i dostać jakiś przydział bojowy.

Saperską listę śmierci z Katynia według stopni wojskowych otwierało 19 majorów – 11 służby stałej i 8 rezerwy. Ponadto znalazło się na niej: 32 kapitanów i rotmistrzów (15 służby stałej i 17 rezerwy), 62 poruczników (19 służby stałej i 43 rezerwy), 80 podporuczników (6 służby stałej i 74 rezerwy) oraz dwóch podchorążych. Z pobieżnej analizy przytoczonych liczb wynika, iż 51 pełniło stałą służbę wojskową, a 144 oficerów wywodziło się z rezerw mobilizacyjnych lub byli w stanie spoczynku. Wśród tej ostatniej grupy 68 było inżynierami, 26 – urzędnikami, a 25 pracowało w służbie cywilnej jako technicy. Wskazać należy fakt, że w obozie kozielskim przebywało ponadto 16 oficerów wojsk saperskich, którzy nie widnieją na katyńskiej liście śmierci, a mianowicie: podpułkownik w stanie spoczynku, dwóch majorów służby stałej, pięciu kapitanów (dwóch służby stałej i trzech rezerwy); czterech poruczników (jednego służby stałej i trzech rezerwy) oraz czterech podporuczników (jednego służby stałej i trzech rezerwy). Z tego grona oficerów rozstrzelany 14 maja 1940 r. został jednak porucznik Jan Rodziewicz.

Na charkowskiej liście śmierci znalazło się natomiast: dwóch podpułkowników (jeden służby stałej i jeden rezerwy); 16 majorów (12 służby stałej i czterech rezerwy); 28 kapitanów (18 służby stałej i 10 rezerwy); 44 poruczników (21 służby stałej i 22 rezerwy) oraz 40 podporuczników (trzech służby stałej i 37 rezerwy). Na ogólną liczbę 129 rozstrzelanych w Charkowie, 55 pełniło stałą służbę wojskową, a 74 było oficerami rezerwy lub pospolitego ruszenia w stanie spoczynku. Spośród tej grupy 35 w środowisku cywilnym było inżynierami, 12 urzędnikami i dziewięciu technikami. Podkreślić należy również fakt, iż w obozie starobielskim przebywało także 25 oficerów broni saperskiej, którzy nie są umieszczeni na liście rozstrzelanych. Wśród tej grupy znaleźli się m.in.: pułkownik w stanie spoczynku; czterech podpułkowników (dwóch służby stałej i dwóch rezerwy); major w stanie spoczynku; pięciu kapitanów (trzech służby stałej i dwóch rezerwy); ośmiu poruczników (służby stałej i czterech rezerwy) oraz sześciu podporuczników (dwóch służby stałej i czterech rezerwy). Jednak do 12 maja 1940 r. siedmiu z nich zostało

zamordowanych: por. rez. Kazimierz Awtuszewski, kpt. Alfons Cywiński, kpt. rez. Lucjan Małecki, ppor. rez. Stefan Nawojski, ppor. rez. Alfred Niwiński, kpt. dypl. Franciszek Szaciłło oraz mjr w st. sp. Sobiesław Zalewski.

Alfabetyczny spis oficerów inżynierii wojskowej rozstrzelanych w Katyniu i Charkowie oraz przebywających w obozie kozielskim i starobielskim, a nieumieszczonych na listach śmierci przedstawiają zamieszczone poniżej wykazy (zob. tabele 3, 3a, 4 i 4a)¹³.

Tabela 3¹³

Alfabetyczny spis 196 oficerów polskich – saperów z Kozielska rozstrzelanych w Katyniu w kwietniu – maju 1940 r.

1	2	3	4	5	6	7
1	kpt. rez.	Antonowicz Zbigniew	Michał	1894	inżynier	wicedyrektor PZInż.
2	ppor. rez.	Augustyniak Tadeusz	Jan	1915	inżynier	2 bsap
3	ppor. rez.	Baranowski Jarosław	Ludwik	1888	nauczyciel	3 bsap

¹³ Opracowanie własne autora na podstawie m.in.: A.J. SZUGAJEW, *Saperzy w służbie Polsce*, Londyn 1985, s. 678–691; *Katyn. Dokumenty zbrodni...*

¹⁴ Wyjaśnienia do tabeli: 1 – liczba porządkowa; 2 – stopień; 3 – nazwisko i imię; 4 – imię ojca; 5 – rok urodzenia; 6 – wykształcenie (zawód); 7 – przydział służbowy lub mobilizacyjny w 1939 r.; wykaz najczęściej używanych skrótów: belektrotechn. – batalion elektrotechniczny; BKaw. – Brygada Kawalerii; bmost. – batalion mostowy; bmost.kol. – batalion mostów kolejowych; BPanc.-Mot. – Brygada Pancerno-Motorowa; bsap – batalion saperów; bsilnik. – batalion silnikowy; CWSap. – Centrum Wykształcenia Saperów; dca – dowódca; DOK – Dowództwo Okręgu Korpusu; DP – Dywizja Piechoty; DPRz. – Dywizja Piechoty Rezerwowej; dtwo – dowództwo; Dtwo.Sap. – Dowództwo Saperów; dypl. – dyplomowany; GWK – Grupa Wojska Kolejowych; kmost.kol. – kompania mostów kolejowych; kol. pont. – kolumna pontonowa; kol.sap. – kolumna saperska; komp. – kompania; KOP – Korpus Ochrony Pogranicza; kpt. – kapitan; kreff. – kompania reflektorów; ksap – kompania saperów; kol.pont. – kolumna pontonowa; mjr – major; MSWojsk. – Ministerstwo Spraw Wojskowych; NDWP – Naczelne Dowództwo Wojska Polskiego; OK – Okręg Korpusu; opl – obrona przeciwlotnicza; OSlInż. – Oficerska Szkoła Inżynierii; OSP – Ośrodek Sapersko-Pionierski; OWar. – Obszar Warowny; OZSap. – Ośrodek Zapasowy Saperów; pchor. – podchorąży; pgaz. – przeciwgazowy; pion. – pionierów; plot. – przeciwlotniczy; plk – pułkownik; por. – porucznik; pp – pułk piechoty; ppłk – podpułkownik; ppor. – podporucznik; psap – pułk saperów; PZInż. – Państwowe Zakłady Inżynierii; rez. – rezerwa, rezerwowi, rezerwy; rksap – rezerwowa kompania saperów; rtm. – rotmistrz; SG – Sztab Główny; SGO – Samodzielna Grupa Operacyjna; SPInż. – Szkoła Podchorążych Inżynierii; SPSap. – Szkoła Podchorążych Saperów; Szef.Kom. – Szefostwo Komunikacji; szw.pion. – szwadron pionierów; WP – Wojsko Polskie; WSlInż. – Wyższa Szkoła Inżynierii; zmot.bsap – zmotoryzowany batalion saperów; zmot.kol. zap.sap – zmotoryzowana kolumna zaporowa saperów; zmot.ksap – zmotoryzowana kompania saperów.

Tabela 3 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7
4	ppor. rez.	Batorski Kazimierz	Jan	1892	inżynier	kadra oficerska OK V
5	ppor. rez.	Bielecki Adam	Antoni	1882	inżynier	dca plpion. 71 pp 18 DP
6	mjr	Bielejec Józef	Franciszek	1897		Dtwo. Sap. MSWojsk.
7	ppor. rez.	Bierer Izaak	Wolf	1903	technik	5 bsap
8	mjr. rez.	Bilmin Stanisław	Emil	1894	inżynier	kadra oficerska OK III
9	por.	Borowski Piotr	Józef	1911		?
10	kpt. st. sp.	Bryk Stanisław	Jakub	1888		kadra oficerska OK VIII
11	por. rez.	Brzezicki Mikołaj	Józef	1896	urzędnik	2 bsap
12	ppor.	Bulaj Aleksander	Stanisław	1912	technik	dca 2 pl 65 kmost.kol.
13	kpt. rez.	Burhardt Stanisław	Michał	1889		3 bsap
14	ppor. rez.	Bzowski Jerzy	Stanisław	1903		1 bmost.kol.
15	pchor. rez.	Chirkowski Stanisław	Jan	1914	technik	Dtwo. OWar. Wilno
16	por. rez.	Chłopicki Stanisław	Marian	1893	inżynier	2 bmost.kol.
17	kpt.	Chojnacki Bogdan	Stanisław	1989		SPSap.
18	por. rez.	Choroszuca Józef	Józef	1898	inżynier	kadra oficerska OK I
19	ppor. rez.	Cieśla Józef	Wojciech	1898		6 bsap
20	ppor. rez.	Cieślik Bolesław	Józef	1907	nauczyciel	5bsap
21	ppor. rez.	Ciundzikowski Leon	Michał	1905	inżynier	3 bsap
22	mjr rez.	Czapski Bronisław	Antoni	1889	inżynier	Szef. Kom. NDWP
23	kpt. rez.	Czyżewski Antoni	Gracjan	1897		?
24	por.	Dąbrowski Jan Henryk	Wawrzyniec	1907		CWOpl. i Pgaz.
25	ppor. rez.	Dąbrowski Jan Józef	Jan	1907	technik	Szef. Kom. NDWP
26	ppor. rez.	Dąbrowski Zbigniew	Ignacy	1909	inżynier	2 bmost.kol.
27	ppor. rez.	Doczyński Bolesław	Franciszek	1912	urzędnik	1 bsap
28	por. rez.	Domański Eugeniusz	Jan	1909	urzędnik	KOP
29	ppor. rez.	Dorobczyński Lucjusz	Stefan	1902		kadra oficerska OK I
30	por. rez.	Downarowicz Kazimierz	Jarosław	1897	inżynier	3 bsap
31	ppor. rez.	Dworzecki-Bohdanowicz Józef	Artur	1911		3 bsap
32	ppor. rez.	Dylewski Tadeusz	Franciszek	1908	technik	6 bsap
33	kpt. rez.	Falkiewicz Edward	Karol	1886	urzędnik	OSP 10 DP Łódź
34	ppor. rez.	Ficek Stefan	Jan	1904	architekt	5 bsap
35	ppor. rez.	Filipiński Jan	Józef	1911	technik	bmost.
36	ppor. rez.	Foryś Andrzej	Stefan	1906	technik	5 bsap
37	por. rez.	Frankowski Wacław	Władysław	1896	inżynier	8 bsap
38	kpt. rez.	Fucik Wiktor	Jan	1890	inżynier	kadra oficerska OK V
39	ppor. rez.	Gajewski Wiktor	Jan	1899	adwokat	1 bmost.kol.
40	por. rez.	Gajewski Włodzimierz	Franciszek	1898	inżynier	2 bmost.kol.
41	por.	Gajewski Zdzisław	Józef	1908		dca 2 ksap 3 bsap
42	ppor. rez.	Gielarowski Stanisław	Adam	1904	urzędnik	1 bmost.kol.
43	por.	Gilewski Józef	Ludwik	1906		1 bsap
44	ppor. rez.	Gimpel Ludwik	Mateusz	1903	technik	1 bsap
45	mjr st. sp.	Głogowski Wacław	Ignacy	1884	inżynier	kadra oficerska OK I
46	mjr	Golański Stanisław	Jan	1893	inżynier	Szef Saperów DOK IX
47	por. rez.	Goraczkowski Aleksander	Aleksander	1890	urzędnik	6 bsap
48	mjr	Górecki Tadeusz	Bronisław	1895		dca 56 bsap 39 RDP
49	por. rez.	Grabowski Ludwik	Stanisław	1899	mierniczy	dca kol.sap 18 bsap
50	kpt.	Grabowski Zygmunt	Władysław	1898		bsilnik.

1	2	3	4	5	6	7
51	ppor. rez.	Greczyn Stefan	Antoni	1902	inżynier	7 bsap
52	por. rez.	Grobelyny Edmund	Stanisław	1911	inżynier	?
53	kpt.	Grüner Kazimierz	Maksymilian	1893	inżynier	GFort. „Śląsk”
54	ppor. rez.	Grzebiński Eugeniusz	Henryk	1905	inżynier	2 bmost.kol.
55	por.	Grzybowski Andrzej	Edward	1899	inżynier	3 bsap
56	ppor. rez.	Grzywacz Jan	Franciszek	1896	urzędnik	3 bsap
57	por. rez.	Harbuz Władysław	Antoni	1895	inżynier	3 bsap
58	pchor. rez.	Heimberger Aleksander	Leon	1890	profesor	kadra oficerska OK III
59	ppor. rez.	Hejmowski Marian	Konstanty	1906	urzędnik	6 bsap
60	ppor. rez.	Hejnowicz Kazimierz	Jerzy	1903	inżynier	4 bsap
61	ppor. rez.	Hess Edward	Feliks	1907	urzędnik	4 bsap
62	por. rez.	Idrjan Szymon	Antoni	1908	technik	2 bmost.kol.
63	por. rez.	Jakimowski Wacław	Mieczysław	1902	inżynier	2 bsap
64	por. rez.	Jakubicz Stanisław	Franciszek	1908	technik	OZap. 5 bsap
65	ppor. rez.	Jakubik Eugeniusz	Jan	1914	technik	2 bsap
66	por. rez.	Jakubowski Jerzy	Stanisław	1906	inżynier	dca plpion. 28 pp 10 DP
67	por. rez.	Jankowski Mieczysław	Władysław	1901	mierniczy	dca plpion. 13 pp 8 DP
68	ppor. rez.	Janson Edward	Karol	1907	inżynier	dca plpion. 86 pp 19 DP
69	por. st. sp.	Jasionowski Tadeusz	Bolesław	1906	inżynier	kadra oficerska OK I
70	por. rez.	Jasiukiewicz Jan	Aleksander	1907	technik	6 bsap
71	mjr	Jędraszkowski Roman	Wojciech	1895	inżynier	Drwo. Sap. MSWojsk.
72	mjr	Jost Michał	Jan	1887	inżynier	GFort. „Grudziądz”
73	kpt.	Kalpas Ryszard	Antoni	1906		belektrotechn.
74	ppor. rez.	Kamieński Jan	Kazimierz	1903	architekt	3 bsap
75	por. rez.	Kamieński Tadeusz	Michał	1906	inżynier	belektrotechn.
76	ppor. rez.	Kasprzyk Maciej	Marek	1904	inżynier	5 bsap
77	kpt. rez.	Katz Karol	Mateusz	1895	inżynier	4 bsap
78	kpt. rez.	Kawalkowski Bronisław	Władysław	1888		dca plpion. 78 pp 20 DP
79	por. rez.	Klarner Witold	Alfons	1902	inżynier	2 bmost.kol.
80	por. st. sp.	Koczorowski Stanisław	Stanisław	1913		?
81	por. rez.	Komar Stanisław	Antoni	1911		3 bsap
82	por. rez.	Konecki Bolesław	Wincenty	1897	inżynier	2 bsap
83	ppor. rez.	Kostyrzewski Bolesław	Stanisław	1909	inżynier	6 bsap
84	ppor.	Kowalczyk Stanisław	Marcin	1910		zca dcy 13 kmost.kol.
85	ppor.	Kowalski Jan	Józef	1912	nauczyciel	8 bsap
86	mjr st. sp.	Kronenberg Artur	Walenty	1887	inżynier	kadra oficerska OK I
87	ppor. rez.	Krukowiecki Edmund	Andrzej	1902		bmost.
88	kpt.	Krzyszkowski Eugeniusz	Andrzej	1898	inżynier	2 dppanc
89	por.	Kubasik Eugeniusz	Maksymilian	1910		8 bsap
90	kpt. rez.	Kucharski Józef	Wincenty	1894	inżynier	belektrotechn.
91	por.	Kulesza Franciszek	Antoni	1910		zca dcy 55 kmost.kol.
92	ppor.	Kupka Franciszek	Franciszek	1915		2 psap
93	kpt.	Kurowski Feliks	Józef	1903		bmost.
94	por. rez.	Lesisz Edward	Franciszek	1897		2 bsap
95	por. rez.	Liberowicz Ignacy	Jan	1892	urzędnik	2 bsap
96	por. rez.	Lipiński Józef	Karol	1891		kadra oficerska OK I
97	ppor.	Lippoman Wacław	Jan	1913		Szef. Kom. NDWP
98	ppor. rez.	Liwski Zygmunt	Jan	1907		6 bsap

Tabela 3 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7
99	por. rez.	Łasak Józef	Tomasz	1891	nauczyciel	kadra oficerska OK IV
100	por.	Łużyński Wacław	Franciszek	1912		CWSap.
101	por.	Małaczyński Kazimierz	Ignacy	1908		dca 54 kmost.kol.
102	kpt. rez.	Małecki Antoni	Michał	1902		KOP
103	por. rez.	Mańkowski Leon	Jan	1902	inżynier	7 bsap
104	ppor. rez.	Matuszewski Kazimierz	Antoni	1906	urzędnik	4 bsap
105	por. rez.	Michalski Kazimierz	Antoni	1892	architekt	6 bsap
106	por. rez.	Mikucki Eugeniusz	Florian	1904	inżynier	6 bsap
107	por. rez.	Młodnicki Wiktor	Władysław	1888	inżynier	1 bmost.kol.
108	kpt.	Moroz Jan	Antoni	1904		dca 53 kmost.kol.
109	ppor. rez.	Mrok Stefan	Stanisław	1903		dca 2 ksap 30 bsap
110	kpt.	Nieczykowski Wacław	Franciszek	1893		2 psap
111	ppor. rez.	Niwiński Józef	Konrad	1901	inżynier	2 bsap
112	kpt. rez.	Nossowicz Henryk	Eliasz	1889		SG WP
113	ppor. rez.	Nowak Emilian	Marcin	1905	nauczyciel	6 bsap
114	kpt. rez.	Nowicki Aleksander	Stanisław	1887		kadra oficerska OK IX
115	ppor. rez.	Orzeł Jerzy	Henryk	1913		1 bsap
116	ppor. rez.	Papiewski Stanisław	Julian	1906		SGO „Polesie”
117	ppor. rez.	Pasieka Adam	Maciej	1905	inżynier	6 bsap
118	mjr st. sp.	Pawluć Antoni	Wincenty	1883	inżynier	kadra oficerska OK I
119	por.	Peisker Ryszard	Robert	1911		2 bsap
120	ppor. rez.	Perzak Paweł	Jan	1906		7 bsap
121	ppor. rez.	Piasecki Władysław	Stanisław	1914	urzędnik	OSP 10 DP Łódź
122	ppor. rez.	Piotrowski Mieczysław	Michał	1900		8 bsap
123	ppor. rez.	Piotrowski Tadeusz	Adam	1906	inżynier	2 bsap
124	ppor. rez.	Pociej Marian	Józef	1898	inżynier	2 bmost.kol.
125	ppor. rez.	Połujan Józef	Antoni	1911	inżynier	3 bsap
126	kpt.	Postęp(em)ski Roman	Mikołaj	1906		3 bsap
127	ppor. rez.	Przewło(a)cki Wacław	Michał	1903		belektrotechn.
128	ppor. rez.	Pytlakowski Stanisła	Mikołaj	1898	technik	2 bsap
129	kpt. st. sp.	Raczyński Jan	Władysław	1897	inżynier	kadra oficerska OK I
130	ppor. rez.	Radwiłowicz Hieronim	Hieronim	1885	nauczyciel	kadra oficerska OK III
131	ppor. rez.	Remisiewicz Józef	Michał	1906		bmost.
132	mjr rez.	Rodowicz Stanisław	Teodor	1883	inżynier	6 bsap
133	por.	Rykowski Tadeusz	Jan	1905		CWSap.
134	ppor. rez.	Rynkowski Stanisław	Władysław	1911	inżynier	bmost.
135	ppor. rez.	Rzewuski Tadeusz	Tadeusz	1898	inżynier	4 bsap
136	kpt.	Sahanek Roman	Karol	1898		1 bmost.kol.
137	ppor. rez.	Sasał Mieczysław	Stanisław	1888	technik	1 bmost.kol.
138	mjr st. sp.	Sielewicz Leonard	Franciszek	1911	inżynier	kadra oficerska OK I
139	mjr	Siemiński Ludwik	Ignacy	1881		dca saperów 10 DP
140	ppor. rez.	Siwicki Aleksander	Kazimierz	1897		1 bsap
141	ppor. rez.	Skibiński Marian	Julian	1898	urzędnik	kadra oficerska OK I
142	kpt.	Skoczyński Jerzy	Roman	1906		3 pp KOP
143	ppor. rez.	Skwarek – Skwarczyński Stanisław	Jan	1908	technik	5 bsap
144	kpt. rez.	Ślawiński Michał	Aleksander	1906	architekt	kadra oficerska OK III
145	por. rez.	Ślōdkowski Wacław	Teofil	1890	technik	dca kol.pont. 13 bsap
146	por. rez.	Sobocki Józef	Nikodem	1892	technik	2 bmost.kol.

1	2	3	4	5	6	7
147	por./kpt.	Socho(a)cki Czesław	Jan	1913		dca plpion Podl.BKaw.
148	ppor. rez.	Sokołowski Władysław	Jan	1901	urzędnik	5 bsap
149	por.	Stanisławski Albin	Jan	1907		dca OSInż. – Sap. nr 9
150	por.	Stankiewicz Mieczysław	Konstanty	1908		dca 1ksap 56 bsap
151	mjr st. sp.	Stapf Leon	Edward	1888	inżynier	GFort. „Zamość”
152	por.	Stępień Władysław	Jakub	1888		CWSap.
153	ppor. rez.	Stępiak Włodzimierz	Mieczysław	1911	inżynier	2 bsap
154	kpt.	Strożak Jan	Jan	1906		CWSap.
155	ppor. rez.	Sulek Bronisław	Jan	1907	urzędnik	2 bsap
156	por. rez.	Sułkowski Franciszek	Wincenty	1900	mierniczy	8 bsap
157	por.	Sulkowski Tadeusz	Tomasz	1904	inżynier	dca 1 ksap 13 bsap
158	por. rez.	Syski Henryk	Henryk	1903	inżynier	2 bmost.kol.
159	por. rez.	Szostak Eugeniusz	Andrzej	1912		CWSap.
160	por. st. sp.	Szpakowski Jan	Jan	1908		dca 124 rksap
161	ppor. rez.	Szprynger Tadeusz	Michał	1908	urzędnik	dca plpion.23 pp 27 DP
162	ppor. rez.	Szwedek(r) Antoni	Józef	1892		7 bsap
163	ppor. rez.	Szulc Zdzisław	Władysław	1904	inżynier	2 bsap
164	ppor. rez.	Szycik Wiktor	Antoni	1911	technik	3 bsap
165	ppor. rez.	Szymański Edward	Wiktor	1906	technik	dca plpion. 61 pp 15 DP
166	kpt.	Ślaski Kazimierz	Jarosław	1901	inżynier	1 bmost.kol.
167	por. rez.	Świerczewski Sylwester	Franciszek	1898	technik	2 bmost.kol.
168	por. rez.	Tan Czesław	Teodor	1904	inżynier	2 bmost.kol.
169	por.	Teichen Henryk	Antoni	1904		dca 57 kmost.kol.
170	por.	Tichy Emil	Karol	1909		2 bmost.kol.
171	por. rez.	Trębaczewicz Czesław	Nikodem	1901	inżynier	2 bmost.kol.
172	mjr st. sp.	Truss Wiktor	Leopold	1898		kadra oficerska OK IX
173	por. rez.	Wasiewicz Bronisław	Teofil	1883	inżynier	kadra oficerska OK I
174	ppor. rez.	Waszkiewicz Zdzisław	Antoni	1911	inżynier	3 bsap
175	por. rez.	Wcisło Feliks	Feliks	1902	urzędnik	6 bsap
176	ppor. rez.	Wencel Marian	Franciszek	1904	technik	2 bmost.kol.
177	ppor.	Wenge Marian	Bronisław	1917		bsilnik.
178	kpt. rez.	Werbel Witold	Michał	1889	inżynier	kadra oficerska OK III
179	kpt. st. sp.	Wiszniewski Romuald	Aleksy	1894		kadra oficerska OK II
180	mjr	Witulski Stefan	Jakub	1892	inżynier	MSWojsk.
181	por.	Wizbek Henryk	Stanisław	1912		dca 61 kmost.kol.
182	por. st. sp.	Wojciechowski Władysław	Józef	1893	architekt	kadra oficerska OK II
183	ppor. rez.	Wocjeszek Stanisław	Jan	1906	urzędnik	5 bsap
184	por. rez.	Wojtych Kazimierz	Jan	1903	technik	5 bsap
185	ppor. rez.	Wolański Eugeniusz	Franciszek	1908	technik	dca plpion. 36 pp 28 DP
186	por.	Wroński Antoni	Walenty	1908		OSP 20 DP Slonim
187	ppor. rez.	Wyrozębski Mieczysław	Teofil	1902	technik	belektrotechn.
188	por./kpt.	Zachariasiewicz Feliks	Tadeusz	1902		?
189	ppor. rez.	Zajęc Józef	Michał	1905	urzędnik	2 bmost.kol.
190	ppor. rez.	Zalasik Mieczysław	Adam	1896	technik	2 bmost.kol.
191	ppor. rez.	Zachtej Walerian	Jan	1903	inżynier	belektrotechn.
192	ppor. rez.	Zborowski Wilhelm	Andrzej	1903	technik	1 bmost.kol.
193	kpt.	Zieliński Antoni	Piotr	1901	inżynier	GFort. „Żywiec”
194	mjr	Zieliński Zygmunt	Stanisław	1983		OZap 2 bmost.kol.
195	ppor.	Zippel Wojciech	Juliusz	1911		21 bsap 21DP

Tabela 3a

Alfabetyczny spis oficerów polskich – saperów, którzy znajdowali się w Kozielsku do kwietnia/maja 1940 r.

1	2	3	4	5	6	7
1	ppor.	Chrzanowski Tadeusz	Józef	1908		1 bsap
2	ppor. rez.	Fedorowicz Edward	Józef	1914	architekt	8 bsap
3	por. rez.	Grzymałowski Olgierd	Eliasz	1893	inżynier	3 bsap
4	ppor. rez.	Jekatow Leon				2 bmost.kol.
5	pplk st. sp.	Kławe Zbigniew		1897	inżynier	kadra oficerska OK I
6	ppor. rez.	Niedziecki Stanisław	Edmund	1907	inżynier	belektrotechn.
7	por./kpt.	Pankiewicz Edmund				kadra oficerska OK III
8	por.	Rodziewicz Jan	Stanisław	1912		6 bsap
9	mjr	Romejko-Hurko Stefan				dca saperów 19 DP
10	mjr	Szałowicz Marian				KOP
11	kpt. rez.	Szatkowski Jan				KOP
12	kpt.	Tarkowski Jan	Józef	1891		MSWojsk.
13	kpt. rez.	Tarnogórski Roman	Władysław	1892	inżynier	2 bsap
14	kpt. st. sp.	Wazacz Antoni	Mieczysław	1891	inżynier	1 bsap
15	por. rez.	Winckler Emil	Maksymilian	1899		4 bsap
16	por. rez.	Żółtowski Jerzy	Michał	1902	inżynier	2 bsap

Tabela 4

Alfabetyczny spis 129 oficerów polskich – saperów ze Starobielska, rozstrzelanych w Charkowie w kwietniu – maju 1940 r.

1	2	3	4	5	6	7
1	mjr	Bieńkowski Henryk	Stanisław	1900		OZap. 1 bsap
2	por. rez.	Blankstein Seweryn	Mojżesz	1904	inżynier	3 bsap
3	kpt.	Blichiewicz Jan	Ignacy	1885		?
4	ppor. rez.	Bugajski Jerzy	Julian	1912		belektrotechn.
5	ppor. rez.	Celiński Wacław	Jan	1907		CWSap.
6	por. st. sp.	Chorąży Ludwik	Alojzy	1892	inżynier	kadra oficerska OKV
7	ppor. rez.	Danowski Andrzej	Aleksander	1902	inżynier	?
8	ppor. rez.	Dąbrowski Stefan	Michał	1892	inżynier	8 bsap
9	ppor.	Dobosz Stanisław	Stanisław	1915		ksap KOP „Czortków”
10	kpt.	Feiner Leonard	Józef	1897		CWSap.
11	por. rez.	Fleury Aleksander	Ludwik	1908	inżynier	dca plpion. 72 pp 28 DP
12	por.	Fuks Henryk	Ambroży	1908		1 bsap
13	mjr	Gabriel Ludwik	Franciszek	1899		dca 17 kreśl.plot.
14	kpt. rez.	Galkiewicz Wiktorian	Ignacy	1886	inżynier	kadra oficerska OK I
15	ppor. rez.	Gdesz Zygmunt	Stanisław	1906	technik	1 bmost.kol.
16	por. rez.	Gierycz Stanisław	Zenon	1910		belektrotechn.
17	kpt.	Gniewiński Władysław	Wiktor	1894		OZap. 2 psap

18	por. rez.	Golębiowski Stanisław	Aleksander	1902	inżynier	belektrotechn.
19	kpt./mjr rez.	Gorzechowski – Nazir Włodzimierz	Stanisław	1895	inżynier	Szef. Kom. NDWP
20	pplk dypl.	Grodecki Józef	Marian	1895		8 bsap
21	por.	Hajduk Stefan	Stanisław	1908		dca 2 ksap 46 bsap
22	kpt.	Haluch Benedykt	Jakub	1904	inżynier	2 bmost.kol.
23	ppor. rez.	Hałko Julian	Jan	1905	technik	3 bsap
24	mjr st. sp.	Hein Alojzy	Józef	1884	inżynier	kadra oficerska OK V
25	kpt. rez.	Heinrich Roman	Antoni	1900	inżynier	1 bmost.kol.
26	por.	Hryńko Jan	Prokop	1908		zca dcy 53 bsap
27	ppor. rez.	Jabłonowski Janusz	Stanisław	1913		1 bmost. kol.
28	por.	Jabłoński Henryk	Józef	1907		belektrotechn.
29	por. rez.	Jakubowski Stanisław	Józef	1886	inżynier	kadra oficerska OK VII
30	por. rez.	Jaworski Zenon	Jan	1897		?
31	kpt. rez.	Jeffremoff Teofil	Leonard	1893	inżynier	kadra oficerska OK IV
32	ppor. rez.	Jenonek Augustyn	Eugeniusz	1906	inżynier	1 bmost.kol.
33	ppor. rez.	Jodko Edmund	Marian	1909	inżynier	?
34	kpt. rez.	Karbowski Eugeniusz	Stanisław	1894	inżynier	2 bmost.kol.
35	kpt.	Karwat Ludwik	Daniel	1893		Drwo. Sap. MSWojsk.
36	ppor. rez.	Kielczewski Ksawery	Seweryn	1906		kadra oficerska OK II
37	por. rez.	Kiełducki Eugeniusz	Józef	1907		7 bsap
38	kpt.	Kirchner Tadeusz	Franciszek	1891		Drwo. Sap. OKVI
39	ppor. rez.	Kiersnowski Zbigniew	Marian	1910	inżynier	belektrotechn.
40	por.	Kołęda Sergiusz	Antoni	1908		belektrotechn.
41	por.	Kołwzan Mieczysław	Kazimierz	1908	inżynier	Szef. Kom. NDWP
42	kpt. st. sp.	Konopczyński Feliks	Jan	1885		kadra oficerska OK VIII
43	por. rez.	Kowalski Stanisław	Jakub	1897	urzędnik	2 bmost.kol.
44	por. rez.	Kozłowski Eustachy	Marian	1909	architekt	3 bsap
45	kpt.	Krajewski Mieczysław	Wincenty	1902		dca 12 bsap 12 DP
46	ppor. rez.	Krasnopolski Wacław	Antoni	1909	technik	2 bsap
47	ppor. rez.	Krusiewicz Jan	Wacław	1907	inżynier	?
48	por. rez.	Krzkowski Wiktor	Michał	1897	architekt	?
49	kpt.	Krzemiński Eugeniusz	Józef	1899		KOP
50	pplk st. sp.	Kuckiewicz Wiktor	Władysław	1877	inżynier	kadra oficerska OKII
51	mjr	Kulpiński Adam	Ludwik	1894	inżynier	Szef. Fort. „Toruń”
52	por. rez.	Laudański Józef	Józef	1901	inżynier	8 bsap
53	kpt.	Lichacz Włodzimierz	Stefan	1905		dca 15 kmost.kol.
54	ppor. rez.	Limanowski Karol	Józef	1912		?
55	ppor. rez.	Linowski Stefan	Mieczysław	1909	inżynier	kadra oficerska OK VIII
56	kpt.	Łatwajtyś Józef	Jan	1907		dca 55 kmost.kol.
57	por.	Łukasiewicz Jan	Tomasz	1909		5 bsap
58	por. rez.	Małecki Lucjan	Jan	1896	urzędnik	1 bsap
59	por. rez.	Martini Tadeusz	Witold	1903	inżynier	belektrotechn.
60	por./kpt.	Marzec Edward	Stanisław	1908		7 bsap
61	mjr dypl.	Meleniewski Józef	Henryk	1898		dca 81 bsap
62	por.	Mę(en)delewski Stanisław	Stanisław	1909		WSInż.
63	mjr st. sp.	Mężyński Zygmunt	Leonard	1887	urzędnik	kadra oficerska OK III
64	por.	Michnowicz Zdzisław	Antoni	1912		dca plpion. 49 pp 11 DP
65	ppor. rez.	Mikosza Feliks	Józef	1906	urzędnik	2 bmost.kol.
66	ppor. rez.	Milczarek Tadeusz	Leonard	1911		?
67	por. rez.	Miliński Stefan	Jacenty	1910		1 bmost.kol.

Tabela 4 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7
68	por.	Mizikowski Henryk	Stanisław	1908		?
69	kpt.	Mroczek Janusz	Ludwik	1911	inżynier	Drwo. Sap. MSWojsk.
70	por.	Mularski Jerzy	Jerzy	1913		belektrotechn.
71	kpt. st. sp.	Nazarewicz Mieczysław	Wincenty	1888	prawnik	Drwo. Sap. MSWojsk.
72	mjr	Niewiarowski Kazimierz	Józef	1890		kwaterymistrz 1 bsap
73	ppor. rez.	Niwiński Alfred	Józef	1900	nauczyciel	2 bmost.kol.
74	por. rez.	Nowakowski Jan	Stanisław	1906		dca plpion. 69 pp 17 DP
75	ppor. rez.	Olszewski Stefan	Józef	1908	technik	1 bmost.kol.
76	por.	Oster Jerzy	Władysław	1909		belektrotechn.
77	mjr rez.	Oyrzyński – Lubicz Jan	Antoni	1889	inżynier	kadra oficerska OK I
78	mjr	Ożóg Eugeniusz	Stanisław	1895		dca saperów 29 DP
79	ppor. rez.	Pachel Ludwik	Jan	1914	technik	4 bsap
80	por.	Piotrowski Eugeniusz	Franciszek	1909		ksap KOP „Hoszcza”
81	por.	Pisowicz Tadeusz	Antoni	1910	inżynier	?
82	mjr	Plewako Wacław	Sobiesław	1898		CWSap.
83	kpt. st. sp.	Postępski Stanisław		1876	prawnik	?
84	kpt./mjr rez.	Przygocki Józef	Jan	1891	nauczyciel	8 bsap
85	por. rez.	Radek Zygmunt	Mikołaj	1900		4 bsap
86	ppor. rez.	Rabiner Emanuel	Maurycy	1907	inżynier	?
87	ppor. rez.	Rodziewicz Stefan	Władysław	1916		15 ckol.pont.
88	mjr dypl.	Rokicki Jan	Wacław	1896		MSWojsk.
89	kpt. st. sp.	Romańczuk Zenon	Józef	1890		3 bsap
90	ppor. rez.	Rymaszewski Antoni	Piotr	1913		ksap KOP „Stolpce”
91	por. rez.	Sadowski Janusz	Narczy	1905	technik	1 bmost.kol.
92	mjr	Salnicki Romuald	Wiktor	1896	inżynier	GISZ
93	por.	Sidorowicz Eugeniusz	Antoni	1907		2 psap
94	kpt. rez.	Siebert Adam	Jan	1901	urzędnik	7 bsap
95	por.	Sobiewski Franciszek	Władysław	1908		belektrotechn.
96	por.	Sosnowski Henryk	Leopold	1908		2 psap
97	ppor. rez.	Stankiewicz Władysław	Jan	1911		bmost.
98	por.	Stachański Roman	Adam	1908		dca 59 kmost.kol.
99	ppor. rez.	Stawinoga Jan	Stanisław	1907	urzędnik	6 bsap
100	por. rez.	Steffen Jan	Józef	1907	technik	dca 183 rksap
101	ppor. rez.	Stempliński Jan	Stanisław	1905	urzędnik	?
102	ppor. rez.	Stocki Gustaw	Karol	1913		?
103	mjr	Szpinko Wacław	Stanisław	1897		belektrotechn.
104	ppor. rez.	Szulc Zdzisław	Szczepan	1904		2 psap
105	kpt.	Śliwowski Stanisław	Jan	1908		WSWoj.
106	ppor. rez.	Thienel Zenon	Józef	1904	inżynier	1 bmost.kol.
107	por.	Tomasini Zbigniew	Józef	1907		belektrotechn.
108	ppor. rez.	Tomaszewski Józef	Andrzej	1896	nauczyciel	8 bsap
109	kpt.	Wahren Edmund	Leopold	1898		dca 53 bsap
110	ppor. rez.	Walo Stanisław	Józef	1904	technik	5 bsap
111	kpt./mjr	Wawrzynkowski Marian	Jan	1902		KOP
112	por. rez.	Welfeld Tadeusz	Alojzy	1906		?
113	por. rez.	Westwalewicz Marian	Marian	1901	inżynier	kadra oficerska OK VI
114	mjr	Wicherkievicz Wacław	Wacław	1894		2 bsap
115	ppor. rez.	Wiszniewski Andrzej	Eugeniusz	1909		OSP 12 DP Tarnopol
116	kpt	Wiśniewski Marian	Michał	1904		dca 3 ksap 6 bsap

1	2	3	4	5	6	7
117	kpt	Włoga Stanisław	Jan	1903		WSInż.
118	por.	Wojczal Eugeniusz	Aleksander	1909		KOP
119	ppor. rez.	Wojtal Józef	Tomasz	1904		8 bsap
120	ppor. rez.	Woliński Mieczysław	Ignacy	1905		dca kol.pont. 46 bsap
121	por. rez.	Wolny Jan	Walenty	1910	inżynier	dca plpion. 81 pp 29 DP
122	kpt.	Woyciechowski Tadeusz	Cezariusz	1907	inżynier	1 bmost.kol.
123	ppor. rez.	Wójcik Tadeusz	Roman	1904		4 bsap
124	ppor.	Zagórski Mieczysław	Antoni	1911		belektrotechn.
125	kpt.	Zakrzewski Henryk	Edward	1900		dca 163 kol.pont.
126	ppor. rez.	Zaorski Stanisław	Jan	1897	inżynier	8 bsap
127	kpt. rez.	Ziołowski Stanisław	Erazm	1892	architekt	GFort. nr 81
128	ppor. rez.	Zwierzchowski Stanisław	Franciszek	1907	technik	6 bsap
129	por.	Żelazowski Franciszek	Adam	1906		1 bsap

Tabela 4a

Alfabetyczny spis oficerów polskich – saperów, którzy znajdowali się w Starobielsku do kwietnia – maja 1940 r.

1	2	3	4	5	6	7
1	por. rez.	Awtuszewski Kazimierz		1904	inżynier	3 bsap
2	kpt. rez.	Bandurski Wacław	Michał	1893	inżynier	kadra oficerska OKII
3	por.	Chrzanowski Janusz		1911		5 bsap
4	kpt.	Cywiński Alfons	Tomasz	1896		CWSap.
5	plk st. sp.	Dziakiewicz Kazimierz		1878	inżynier	kadra oficerska OKVI
6	ppor.	Frenkiel Jerzy	Juliusz	1913	inżynier	bsilnik.
7	ppor. rez.	Fronk Edward		1904		7 bsap
8	por.	Koc Władysław				dca plpion. 8 pp
9	por. rez.	Majewski Roman				dca 2 ksap 22 bsap
10	kpt. rez.	Małecki Jan		1896		?
11	por. rez.	Małecki Julian		1899		?
12	kpt.	Naumiak Aleksander		1897		3 bsap
13	ppor. rez.	Nawojski Stefan	Mieczysław	1906		4 bsap
14	ppor. rez.	Niwiński Andrzej	Władysław			?
15	ppłk	Olczak Stanisław	Wiktor	1889		2 bmost.kol.
16	por. rez.	Perny Wacław	Stanisław	1912		ksap KOP „Hoszcza”
17	ppłk dypl.	Romer Maciej		1890		Min. Poczty i Telegrafów
18	ppor. rez.	Skrzycki Władysław				dca 3 zmot.ksap 21 bsap
19	kpt. dypl.	Szaciłło Franciszek		1902		?
20	ppłk st. sp.	Szpaczyński Stanisław	Józef	1882	inżynier	Szef Saperów DOK V
21	ppłk st. sp.	Śniadowski Władysław		1876	inżynier	kadra oficerska OK IV
22	por.	Tober Edward		1910		6 bsap
23	ppor. rez.	Ufnarski Stanisław		1912	technik	CWSap.
24	por.	Wroński Antoni	Józef	1908		?
25	mjr st. sp.	Zaleski Sobiesław	Tadeusz	1893	inżynier	dca GFort. nr 81

Źródło: Katyń. Księga cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego, red. J. SZNITKO-RZESZUT, Warszawa 2000, Rozstrzelani w Katyniu. Indeks represjonowanych, Warszawa 1995; Rozstrzelani w Charkowie. Indeks represjonowanych, Warszawa 1996.

Podsumowując rozważania, możemy stwierdzić, iż uwięzieni to zarówno kwiat naszego korpusu oficerskiego, jak i licząca się część elity narodu, znani nie tylko w kraju, ale i na arenie międzynarodowej specjaliści, uczeni, lekarze, prawnicy, inżynierowie. Jedyną ich winą polegała na tym, że byli wybitnymi obywatelami Rzeczypospolitej. Padli ofiarą totalitarnego systemu, na nieludzkiej ziemi. Przywrócenie zbiorowej świadomości nazwisk pomordowanych oficerów polskich – saperów, to choćby częściowe zadośćuczynienie za lata przymusowego milczenia, więcej – za lata ukrywania prawdy. Ofiarom tym należy oddać hołd, zaś potępienie oprawców (ich osądzenie jest już niestety niemożliwe) powinno się stać koniecznym ostrzeżeniem, także w przyszłości.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego

Biuro Inspekcji Generalnego Inspektoratu Sił Zbrojnych, sygn. 302.4.283, L.dz. 5386/
Org./Tjn. z 1 II 1939 r.; sygn. 303.3.343, L.dz. 850/Mob./Org. z 1 V 1939 r.
Sztab Główny, sygn. 303.3.225, 1447/Mob./Org. 39 z 1 V 1939 r.

Opracowania

- BOBER J., *Za drutami obozów sowieckich. Wspomnienia*, Łódź 2016.
- BOCHENEK R., *1000 słów o inżynierii i fortyfikacjach*, Warszawa 1989.
- CUTTER Z., *Saperzy polscy wobec zagrożenia wojennego (1935–1939)*, Wrocław 2001.
- CUTTER Z., KATOLIK M., *Saperska lista śmierci z Kozielska i Starobielska*, „Zeszyty Naukowe WSOWŁąd. Poglądy i Doświadczenia” 2002, nr 4, s. 97–113.
- FAŁDOWSKI M., *Zagłada polskich policjantów więzionych w obozie specjalnym NKWD w Ostaszku (wrzesień – maj 1940)*, Szczepno 2016.
- GRZELAK Cz., *Kresy w czerwieni. Agresja Związku Sowieckiego na Polskę w 1939 roku*, Warszawa 1998.
- JACZYŃSKI S., *W cieniu zbrodni katyńskiej. Polscy jeńcy wojenni ocalali z obozów specjalnych NKWD w Kozielsku, Starobielsku i Ostaszku*, „Doctrina. Studia Społeczno-Polityczne” 2017, nr 14, s. 129–146.

- JACZYŃSKI S., *Zagłada oficerów Wojska Polskiego na wschodzie wrzesień 1939 – maj 1940 r.*, Warszawa 2006.
- Katyn. *Dokumenty zbrodni*, oprac. W. MATERSKI, E. ROSNOWSKA, B. WOSZCZYŃSKI, N. LIEBIEDIEWA, N. PIETRASOWA, t. 1: *Jeńcy niewypowiedzianej wojny, sierpień 1939 – marzec 1940*, Warszawa 1995; t. 2: *Zagłada, marzec – czerwiec 1940*, Warszawa 1998; t. 3: *Losy ocalałych, lipiec 1940 – marzec 1943*, Warszawa 2001; t. 4: *Echa Katynia, kwiecień 1943 – marzec 2005*, Warszawa 2006.
- Katyn. *Księga cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego*, Warszawa 2000.
- KRYSKA-KARSKI T., *Materiały do historii Wojska Polskiego*, Londyn 1982–1987, z. 1–20.
- MADAJCZYK Cz., *Dramat Katyński*, Warszawa 1989.
- Mord w lesie katyńskim, Przesłuchania przed amerykańską komisją Maddena w latach 1951–1952*, t. 1–3, oprac. W.J. POPOWSKI, W. WASILEWSKI, Warszawa 2017–2020.
- MOSZYŃSKI A., *Lista katyńska*, Warszawa 1989.
- RACZYŃSKI S., *Straty Wojska Polskiego na tle zniszczeń Polski w obu wojnach światowych*, „Bellona” 1947, nr 6, s. 76–78.
- ROMAN W., *Internowanie żołnierzy polskich na Litwie. Wrzesień 1939 – lipiec 1940*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2002, nr 2, s. 49–65.
- Rozstrzelani w Charkowie. Indeks represjonowanych*, Warszawa 1996.
- Rozstrzelani w Katyniu. Indeks represjonowanych*, Warszawa 1995.
- Rozstrzelani w Twerze. Indeks represjonowanych*, Warszawa 1997.
- SZUGAJEW A. J., *Saperzy w służbie Polsce*, Londyn 1985.
- TARCZYŃSKI M., *Dokumenty katyńskie*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1990, nr 3–4, s. 290–313.
- TUCHOLSKI J., *Mord w Katyniu*, Warszawa 1991.
- WOLSZA T., *Najnowsze opracowania oraz wydawnictwa źródłowe o Zbrodni Katyńskiej. Polska edycja raportu komisji Raya Maddena*, „Polska 1944/1945–1989. Studia i Materiały” 2021, t. 19, s. 263–280.
- Zbrodnia Katyńska w świetle dokumentów*, Warszawa 1982.
- ŻAROŃ P., *Obozy jeńców polskich w ZSRR w latach 1939–1941*, Warszawa–Londyn 1994.

Zdzisław Cutter

LIST OF DEATH OF ‘MILITARY ENGINEERING’ OFFICERS FROM KOZELSK AND STAROBIELSK, SHOT BY THE SOVIET UNION IN APRIL AND MAY OF 1940

Summary. Our knowledge about the Katyn crime is extensive, but many problems require clarification. One of them is the issue of Polish officers interned in the Soviet Union in 1939–1940. It is particularly important to present the full picture of the crime and the real truth about the

fate of prisoners from three special camps in Kozielsk, Starobielsk and Ostashkov. These officers also included command and staff of military engineering, including 195 in Kozelsk and 129 in Starobielsk. At the same time, between April and May 1940, 16 officers were in the first camp and 25 officers in the second camp. Ultimately, it can be assumed that 332 military engineering officers were murdered in the Soviet Union. Their only fault was that they were outstanding citizens of the Republic of Poland and fell victim to a totalitarian system on an inhuman land.

Keywords: military engineering, Polish prisoners of war, Katyn massacre, NKVD, special camps, Kharkov, Katyn, Kozelsk, Starobielsk, Republic of Poland, Soviet Union, World War II